

Agnieszka Czajkowska

Kredyty zagrożone MŚP i procedury windykacji

Ekonomiczne Problemy Usług nr 102, 332-342

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AGNIESZKA CZAJKOWSKA
Uniwersytet Łódzki

KREDYTY ZAGROŻONE MŚP I PROCEDURY WINDYKACJI

Wprowadzenie

Po okresie łagodnej polityki kredytowej, w latach 2009–2010 ulegała pogorszeniu jakość kredytów dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. W sytuacji pogarszającej się spłacalności kredytów, a także słabszych wyników finansowych firm, zmniejszyła się dostępność środków, ponieważ banki różnie zareagowały na nową sytuację. Zmniejszyła się skłonność do ponoszenia ryzyka kredytowego związanego z udzielaniem kredytów dla nowych klientów lub zwiększania bieżącego zaangażowania dla dotychczasowych. W ocenie banków, mniej firm miało zdolność do obsługi zobowiązań bankowych, co wpłynęło na niższą akcję kredytową. Wprowadzano dodatkowe warunki zabezpieczające banki, a funkcjonujące już kredyty nie były odnawiane.

1. Problemy jakości należności kredytowych małych i średnich przedsiębiorstw

Wstrzemięźliwość banków w udzielaniu kredytów sektorowi MŚP można tłumaczyć niepewnością co do dalszego rozwoju biznesu. Ta sytuacja dotyczy szczególnie mikro i małych firm. Żadna instytucja finansowa nie chce brać na siebie ewentualnego problemu z bankrutem firmy i konieczności długiego oczekiwania na choćby częściową spłatę długu przez syndyka.

W raportach Banku Światowego¹ Polska jest zaliczana do krajów o największej przewlekłości postępowań windykacyjnych². Przeciętny czas niezbędny do wyegzekwowania zobowiązania (w latach 2010–2011 średnio 830 dni, a w 2012 r. okres ten skrócił się do 685 dni)³, a niewiele firm stać na około dwuletnie skupienie

---

¹ Por. *Doing Business in 2012*, World Bank, the International Finance Corporation, Oxford University Press, Washington 2012; *Doing Business in 2013, Smarter Regulations for Small and Medium-Sized Enterprises, Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 185 Economies*, 10-th Edition, World Bank, the International Finance Corporation, Washington 2012.

² W 2012 r. Polska awansowała o siedem pozycji w nowej edycji rankingu „Doing Business”, przygotowywanego corocznie przez Bank Światowy. W rankingu oceniającym warunki prowadzenia działalności gospodarczej zajmujemy 55. miejsce wśród 185 ocenianych państw.

³ Por. *Reforma wymiaru sprawiedliwości w kontekście rankingu Banku Światowego, Doing Business – prezentacja*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 23.10.2012, s. 7.

uwagi i zasobów na gromadzenie dowodów i udział w rozprawach sądowych. Jest to ponad cztery razy dłuższy okres od średniego (mierzonego medianą) dla krajów UE. Koszty dochodzenia należności w ostatnim czasie wzrosły i szacuje się je na 19% (udział wartości dochodzonej należności). Brakuje poprawy w sądownictwie gospodarczym, w którym największym utrudnieniem zarówno dla przedsiębiorców, jak i banków jest przewlekłość postępowań.

Przyczyny niespłacania kredytów przez przedsiębiorców mogą być różne. Najczęściej tkwią w błędnych ocenach sytuacji rynkowej. Firmy zbyt optymistycznie szacują wielkość popytu na swoje produkty, nie doceniają konkurencji krajowej i zagranicznej. Rzadziej kłopoty pojawiają się z powodów inwestycyjnych. Zupełnie odrębna kategoria to kredyty patologiczne⁴.

1.1. Aktualna kondycja MŚP a popyt na kredyty

Do 2008 roku liczba przedsiębiorstw systematycznie wzrastała, a wraz z nią ich potencjał gospodarczy (głównie za sprawą mikrofirm). W 2009 roku zmalała liczba podmiotów gospodarczych o ponad 14 tys., a w kolejnym roku wrosła o blisko 17 tys. W 2011 roku liczba mikro, małych i średnich przedsiębiorstw nieznacznie spadła (o blisko 4 tys. i wynosiła ponad 3865 tys. podmiotów), ale te, które przetrwały rozwijały się dynamicznie⁵.

O rozwoju MŚP świadczyć może stosunkowo szybki wzrost wartości udzielonych kredytów. Inną pozytywną tendencją na rynku MŚP była poprawiająca się spłacalność już zaciągniętych zobowiązań. Małe przedsiębiorstwa wciąż niechętnie korzystają z zewnętrznych źródeł finansowania. Obawy przed zaciąganiem zobowiązań wzmocnione zostały przez niepomyślne prognozy dotyczące perspektyw wzrostu gospodarczego⁶.

Rok 2011 obfitował w wiele wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla finansów osobistych i całego sektora bankowego. Mniejsza sprzedaż kredytów i kolejne rekomendacje nadzoru wymusiły na bankach zmianę filozofii działania. Zgodnie z zapisami wprowadzonej pod koniec 2010 roku rekomendacji T, rata kredytu nie może przekraczać połowy dochodów netto kredytobiorcy. Z kolei Rekomendacja SII, zobowiązała banki do wyliczania zdolności kredytowej klienta przy założeniu, że spłaci on zobowiązanie w ciągu 25 lat⁷.

⁴ Jest to przypadek, gdy klient z góry zakłada, że chce oszukać bank. Przedstawia wiarygodny biznes plan lub dociera do człowieka decydującego o przyznaniu kredytu. Jako zabezpieczenie proponuje poręczenie spółek, które wkrótce bankrutują albo nieruchomości obciążoną coraz to nowymi wpisami hipotecznymi. Za W. Wąsowski, *Bankowe kłopoty*, „Gazeta Bankowa” 1993, nr 15, s. 39.

⁵ Obliczenia własne na podstawie *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2011 r.*, red. I. Budzyński, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2012, s. 37–38.

⁶ *Najlepsze produkty bankowe 2011*, raport przygotowany przez Bankier.pl i PayU, Twój biznes – Magazyn Małych i Średnich Przedsiębiorstw; <http://twojbiznes.infor.pl>, (22.03.2012).

⁷ *Ibidem*.

1.2. Jakość należności kredytowych sektora MŚP

W 2008 roku łączne zadłużenie przedsiębiorców i osób prywatnych wynosiło 59 mld zł, z czego 60% przypadało na firmy. Średni termin opóźnienia zapłaty przekraczał dwa miesiące. Przeciętny dłużnik był zadłużony na kwotę 1400 zł. Zasadnicza kwota zadłużenia przypadała na wszelkiego typu kredyty bankowe (30 mld zł), czyli o blisko 1,13 mld zł więcej niż w 2007 roku, co oznacza wzrost o 7%. Pozytywnym aspektem jest zmniejszająca się liczba opóźnień w spłatach kredytów – z ich spłaceniem zalegało 10% firm⁸.

W 2009 roku wartość zagrożonych należności banków wraz z odsetkami od gospodarstw domowych, przedsiębiorstw i instytucji niekomercyjnych, działających na rzecz gospodarstw domowych wyniosła ok. 54 mld zł. Spadła dynamika wzrostu zagrożonego zadłużenia firm wobec banków i była najniższa od początku kryzysu (7,44%), rósł jednak udział przeterminowanych należności banków w ogólnej kwocie zobowiązań nieuregulowanych (już 61%)⁹. Firmy przestały uważać kredyty bankowe za najważniejsze zobowiązanie do spłaty¹⁰.

W 2010 roku co czwarta mała i średnia firma musiała zredukować zatrudnienie lub fundusz wynagrodzeń ze względu na niespłacane długi¹¹. Mniejsze firmy bankrutowały częściej i miały coraz większe problemy z płatnościami. Dużi przedsiębiorcy – kontrahenci często nie płacili w terminie, wykorzystując swoją pozycję rynkową, prawników, a także to, że mogli skorzystać z usług innej małej firmy. Tak działo się w branży transportowej i budowlanej. Wykonawcy dużych inwestycji infrastrukturalnych nie płacili podwykonawcom, często małym firmom, bo sami nie dostali wynagrodzenia¹². Obserwowano stagnację lub nieznaczne zmniejszenie portfela kredytów dla MŚP, co ma związek zarówno z ograniczeniem popytu na kredyt ze strony części podmiotów, jak i ograniczeniem aktywności kredytowej w niektórych bankach¹³. Pomimo poprawy wyników finansowych, doszło do dalszego pogorszenia jakości portfela kredytowego mierzonego poziomem i udziałem kredytów zagrożonych¹⁴, przy czym

---

⁸ *Prywatni konsumenci i przedsiębiorcy zalegają z 59,22 mld złotych długów*, Cash Flow SA; www.cashflow.com.pl (11.10.2012).

⁹ *Kompleksowy raport o długach nr 7*, Krajowy Rejestr Długów Biuro Informacji Gospodarczej SA; www.krd.pl, Warszawa 5.03.2011, s. 3, 16.

¹⁰ Wynika to z najnowszego sondażu TNS OBOP przeprowadzonego na zlecenie Krajowego Rejestru Długów. O ile jeszcze w 2008 r. była to najważniejsza płatność, to spadła na 6. pozycję (firmy) w hierarchii ważności. *Za Przeterminowane płatności konsumentów i firm przekroczyły 84 mld zł: Spłata kredytu przestała być najważniejsza*, Krajowy Rejestr Długów, www2.krd.pl (3.12.2009).

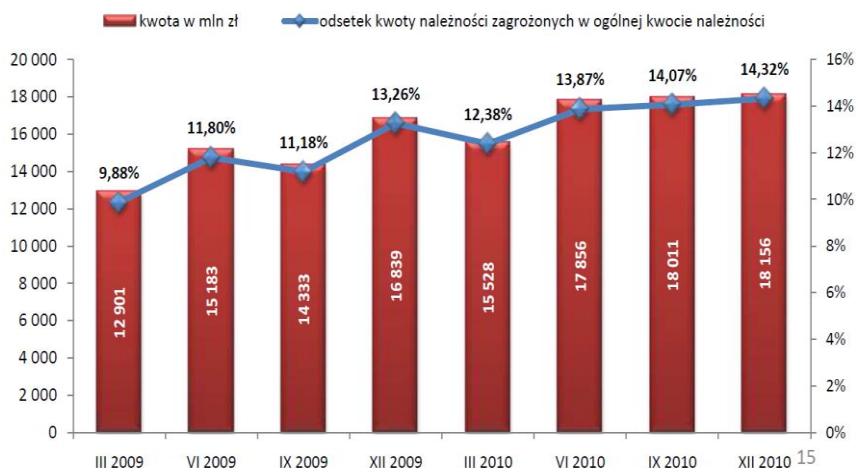
¹¹ Wynika to z badań przeprowadzonych przez Konferencję Przedsiębiorstw Finansowych i Krajowy Rejestr Długów.

¹² E. Więclaw, *Długi przyniatają małe firmy*, „Rzeczpospolita”, www.rp.pl (15.10.2010).

¹³ *Raport o sytuacji banków w 2010 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2011, s. 35.

¹⁴ Za należność zagrożoną uznawana jest całość pozostałego do spłaty kredytu. Jeśli chodzi o okres zalegania ze spłatą rat, po którym należność uznawana jest za straconą, kryteria są różne w zależności od tego, kto jest kredytobiorcą i jaki jest rodzaj kredytu.

w drugiej połowie 2010 roku nastąpiło wyhamowywanie narastania niekorzystnych zjawisk w niektórych obszarach¹⁵ (rys. 1).

Rysunek 1. Należności zagrożone banków od sektora małych i średnich przedsiębiorstw w okresie III.2009–XII.2010¹⁵

Źródło: *Kompleksowy raport o długach – mniejsze ryzyko, szersze horyzonty*, Krajowy Rejestr Długów Biuro Informacji Gospodarczej SA; www.krd.pl, Warszawa 9.03.2011, s. 15.

W 2011 roku kwota zagrożonych należności banków rosła co kwartał. W sektorze MŚP nadal obserwowany był wzrost kwoty zadłużenia, jednak jego dynamika stała się malejąca. Dane dotyczące bankowego zadłużenia firm potwierdzają stabilizację ich sytuacji finansowej. Odsetek należności zagrożonych od sektora MŚP był wyższy (14,32%) niż w przypadku dużych przedsiębiorstw (9,49%). Małe i średnie firmy są bardziej wrażliwe niż duże na zmiany rynkowej koniunktury – szybciej odczuwają jej pogorszenie¹⁶. Wyniki badania z lipca 2012 roku wskazywały na dalsze silne pogorszenie w obszarze obsługi należności w polskich firmach¹⁷. Mimo że suma kredytów zagrożonych w przypadku mniejszych podmiotów gospodarczych była wyższa niż dla przedsiębiorstw dużych, to jakość portfela kredytowego MŚP poprawiała się szybciej niż w przypadku korporacji¹⁸. Poprawiły się wskaźniki kredytów zagrożonych zarówno w małych i średnich, jak i dużych przedsiębiorstwach¹⁹ (tab. 1).

¹⁵ *Raport o sytuacji banków w 2010 r...*, s. 46.

¹⁶ *Kompleksowy raport o długach – mniejsze ryzyko...*, s. 13.

¹⁷ *Portfel należności polskich przedsiębiorstw*, projekt badawczy: Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce oraz Krajowego Rejestru Długów, informacja sygnałowa, Warszawa lipiec 2012, s. 4.

¹⁸ *Najlepsze produkty bankowe 2011...*

¹⁹ *Raport o stabilności systemu finansowego*, red. P. Szponar, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2011, s. 50.

Tabela 1

Wartość i udział kredytów zagrożonych MŚP w latach 2008–2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	VI.2012
Wartość kredytów MŚP (mld zł)	125	127	127	152	159
Wartość kredytów zagrożonych MŚP (mld zł)	9,3	17,0	18,5	19,3	20,0
Udział w portfelu kredytów zagrożonych MŚP (%)	7,4	13,4	14,6	12,7	12,6
Udział w portfelu kredytów zagrożonych dużych przedsiębiorstw (%)	5,4	9,2	9,4	7,4	7,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *System finansowy w Polsce – dane do wykresów przedstawionych w raporcie*, Narodowy Bank Polski, Warszawa; www.nbp.pl (2012); *Informacja o sytuacji banków w I kwartale 2011 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, 2011, s. 4, 34, 38; *Raport o sytuacji banków w 2010 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2011, s. 35, 46; *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2012, s. 12, 88.

2. Procedury windykacji

2.1. Istota windykacji

Dochodzenie należności banku, zwane inaczej *windykacją* oznacza ogół działań podejmowanych dla odzyskania należności, wynikających z umowy kredytowej lub innych umów dotyczących usług bankowych, wiążących się z powstawaniem zadłużenia klientów. Windykacja bankowa obejmuje pozasądowe lub sądowe dochodzenie własności²⁰. „Przez windykację należy rozumieć ogół czynności prawnych, procesowych i faktycznych, których celem jest wykonanie przez dłużnika zobowiązania wobec wierzyciela. Może być ona prowadzona w drodze postępowania pozasądowego lub sądowego i w jego konsekwencji egzekucyjnego”²¹. Postępowanie pozasądowe z powodu niższych kosztów i mniejszej czasochłonności jest dla banków bardziej korzystne niż egzekucja komornicza.

Coraz więcej banków decyduje się na przekazanie części działań windykacyjnych zewnętrznym firmom. Nowelizacja prawa bankowego z 2004 roku uregulo-

²⁰ Windykacja może polegać na zaspokojeniu roszczeń banku z zawartych w umowie zabezpieczeń. Jeżeli w ten sposób roszczenia banku zostały zaspokojone, to następuje rozliczenie kredytu oraz zamknięcie rachunku kredytowego. Jeżeli inspektor lub analityk kredytowy uzna, że dalsza windykacja nie prowadzi do skutecznego zaspokojenia banku, może sformułować wniosek o umorzenie kredytu. Wniosek ten rozpatrywany jest przez właściwą osobę (prezesa) lub ciało kolegialne (zarząd). Wystąpić mogą dwie możliwości: decyzja o dalszej windykacji i jest to jednocześnie stwierdzenie błędnego rozeznania sprawy przez osobę, która sporządziła wniosek o umorzenie (decyzja ta powinna jednocześnie zawierać wskazanie czynności, jakie należy podjąć w dalszej procedurze windykacji kredytu); decyzja o umorzeniu kredytu, czyli uznanie wniosku o umorzenie za uzasadniony. W efekcie następuje zamknięcie rachunku kredytowego.

²¹ *Formalne i praktyczne aspekty windykacji należności bankowych w Polsce*, Komisja Nadzoru Finansowego, www.knf.gov.pl, Warszawa, grudzień 2004, s. 5.

wała problem outsourcingu czynności windykacyjnych²². Banki zostały zobowiązane do powiadomienia Komisję Nadzoru Finansowego o zawarciu lub zamiarze zawarcia umowy z firmą windykacyjną. W niektórych przypadkach są zobowiązane do wystąpienia z wnioskiem o wyrażenie zgody na zawarcie umowy z taką firmą²³. Ponieważ sytuacja rynkowa zdeterminowała wysoki udział należności nieregularnych, dlatego działania firm zewnętrznych traktowane są jako alternatywa dla kosztownej rozbudowy własnych służb windykacyjnych²⁴.

2.2. Przebieg i rodzaje windykacji

Bank po stwierdzeniu zaległości kredytowej przesyła kredytobiorcy wezwanie do zapłaty. Klient banku ponosi koszty przesyłania tych monitów. Koszty obciążające klienta mogą okazać się wysokie, tym bardziej, że od przeterminowanego zadłużenia bank będzie naliczał określone w umowie wyższe odsetki²⁵. Jeśli wezwania do zapłaty nie przynoszą rezultatu, bank może wypowiedzieć umowę kredytu.

Procedura kwalifikacji kredytu do sytuacji nieregularnej jest inicjowana przez doradcę kredytowego, który stwierdził zaległości w spłacie oraz istotny wzrost ryzyka kredytowego. Następnym przekwalifikowaniem kredytu jest rozpoczęcie procedury windykacji kredytu. Kwalifikacja kredytu do sytuacji nieregularnej może być zatrzymana, jeżeli kredytobiorca szybko wznowi obsługę długu²⁶. Można wyróżnić dwie podstawowe metody windykacji²⁷:

1. Windykacja polubowna polega na przypominaniu o upływie terminu załatwienia jakiejś sprawy dłużnika, które ma doprowadzić do spłacenia przez niego należności. Na etapie polubownej windykacji należności, bank poszukuje majątku dłużnika metodami administracyjnymi i operacyjnymi. Windykatorzy osobiście znają dłużnika, dzięki czemu dostosowują indywidualny program spłat należności, możliwy do zaakceptowania zarówno przez dłużnika, jak i bank.
2. Windykacja sądowa dotyczy przypadków, gdy dłużnik nie wyraża chęci do współpracy, dochodzi wtedy do uzyskania sądowego nakazu zapłaty, który jest podstawą do egzekucji komorniczej. W przypadku nieskuteczności działań polubownych w ramach windykacji bezpośredniej bądź czynności windykacyjnych prowadzonych przez bank dochodzi do wszczęcia postępowania karnego.

²² Windykacja outsourcingowa oznacza powierzenie określonych spraw do windykacji firmie zewnętrznej, która jest wyspecjalizowana w dochodzeniu należności. Za *Na czym polega windykacja outsourcingowa?*, IPO.pl, www.windykacja.com.pl (15.01.2008).

²³ J. Krajewski, *Bank zleci odzyskanie*, „Gazeta Bankowa” 2005, nr 17, s. 14.

²⁴ M. Sokolnicki, *Hipoteczny do egzekucji*, „Gazeta Bankowa” 2005, nr 14, s. 34.

²⁵ Niespłacona rata kredytu następnego dnia po umownym terminie płatności zostaje preksięgowana na rachunek zadłużenia przeterminowanego, od którego naliczane są odsetki karne w wysokości określonej w umowie kredytowej, np. wielokrotności stopy oprocentowania kredytu lombardowego lub odsetek ustawowych bądź odsetek umownych albo według ustalonej wcześniej stopy procentowej.

²⁶ S. Tabor, *Procedury dla Banków Spółdzielczych*, Fundusz Współpracy, Warszawa 2003, s. 1.

²⁷ P. Ludwiczak, I. Wieczorek, *Windykacja*, Encyklopedia Zarządzania; <http://mfiles.pl>, (6.08.2008).

Czynności procesowe na etapie postępowania sądowego prowadzone są przez radców prawnych.

Jeżeli w terminie płatności kredytobiorca nie dokona spłaty kredytu, bank przystępuje do wdrożenia trybu przymusowej spłaty zadłużenia²⁸. Spłata zadłużenia w trybie przymusowym polega na przekazywaniu na ten cel wpływów, które trafiają na rachunek bieżący kredytobiorcy przed wszystkimi innymi płatnościami, z wyjątkiem tytułów wykonawczych. W wypadku, gdy klient nie spłaci zadłużenia znajdującego się na rachunku niespłaconych należności, bank wypowiada umowę kredytu i po upływie terminu wypowiedzenia stawia całe zadłużenie w stan wymagalności. Od tego dnia rozpoczyna się postępowanie windykacyjne, które wymaga ze strony banków elastyczności i podejmowania różnych form działania, zmierzających do odzyskania przeterminowanej wierzytelności²⁹.

W przypadku stwierdzenia zagrożenia terminowej spłaty udzielonego kredytu z powodu złego stanu majątkowego kredytobiorcy bądź też utraty zdolności kredytowej, banki zobowiązane są do podejmowania działań zmierzających do ograniczenia ryzyka dalszego kredytowania oraz działań zapewniających odzyskanie wierzytelności, takich jak:

- odmowa udzielenia nowych kredytów, w tym także odnowienia na następny okres kredytów krótkoterminowych (należy ustalić termin ich spłaty),
- uzależnienie dalszego kredytowania od przedłożenia wiarygodnego zabezpieczenia,
- wypowiedzenie umowy kredytu w całości lub w części i ustalenie nowych (wcześniejszych) terminów spłaty,
- zaprzestanie kredytowania,
- podjęcie decyzji o przymusowym ściąganiu zadłużenia przeterminowanego,
- podjęcie czynności zmierzających do odzyskania wierzytelności banku w drodze egzekucji sądowej bądź administracyjnej,
- wystąpienie do sądu o ogłoszenie upadłości kredytobiorcy.

Większość banków przyznaje, że trudności z odzyskaniem długu są pośrednio przyczyną utrzymywania restrykcyjnych zasad przyjmowania zabezpieczeń, zwłaszcza od małych i średnich oraz nowo powstałych przedsiębiorstw. Trudnościom windykacyjnym można jednak częściowo zapobiegać na etapie rozpatrywania wniosku kredytowego i oceny zdolności kredytowej przez ustanawianie takich zabezpieczeń, które umożliwią skuteczną egzekucję³⁰.

---

²⁸ W razie niespłacenia przez kredytobiorcę kredytu lub rat kredytu w ustalonym terminie płatności, w dniu następnym po upływie terminów płatności, cała niespłacona kwota kredytu podlega przeksięgowaniu na rachunek niespłaconych należności oraz zostaje wszczęte postępowanie windykacyjne (w pierwszej kolejności podejmowana jest z przedsiębiorcą ugoda w sprawie restrukturyzacji zadłużenia). Z dniem przeksięgowania kredytu podlega on oprocentowaniu według stawki dla wierzytelności przeterminowanych.

²⁹ W. Otta, *Działalność kredytowa banku*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1997, s. 126.

³⁰ *Formalne i praktyczne aspekty windykacji należności bankowych...*, s. 23.

3. Restrukturyzacja wierzytelności banku

W przypadku pojawienia się zagrożenia niespłacenia kredytu bank ma dwa wyjścia: albo dokonać restrukturyzacji kredytu, albo windykacji³¹. Z powodu niższych kosztów i mniejszej czasochłonności, banki preferują ugodowe rozwiązanie problemu trudnych kredytów w wyniku restrukturyzacji należności kredytowych³². „Restrukturyzacją nazywa się zmianę warunków spłaty kredytu na korzystniejsze dla kredytobiorcy”³³. Banki stosują restrukturyzację kredytu w sytuacji, kiedy kondycja kredytobiorcy ma racjonalne możliwości poprawy. Odbywa się ona na podstawie podpisanego aneksu do umowy o kredyt lub oddzielnej umowy restrukturyzacyjnej.

Przejęciowa rezygnacja z egzekwowania praw z majątku dłużnika jest często skuteczniejsza niż pozbawianie go środków służących działalności gospodarczej, co w licznych przypadkach równoznaczne jest z zatrzymaniem działalności. Skuteczne może być również przejmowanie w trybie przymusowym na spłatę zadłużenia ustalonej części wpływów ze sprzedaży. Oczywiście podstawowym warunkiem jest przekonanie banku o rzetelności dłużnika i jego dobra wola. Praktykowane jest również zawieranie z klientami ugody w sprawie restrukturyzacji przedsiębiorstwa i spłaty kredytu. Istotą takiej ugody jest umorzenie przez bank części zadłużenia kredytowego lub odsetek w celu stworzenia warunków do normalnego funkcjonowania firmy³⁴.

Najwygodniejszym sposobem zaspokojenia roszczeń banku jest spłata długu przez poręczycieli lub gwarantów, bez uszczuplania praw majątkowych wierzycieli. W innych przypadkach bank może zastosować procedury windykacyjne. Postępowanie banku z niesolidnymi dłużnikami zaprezentowano na rysunku 2.

W ramach restrukturyzacji należności zagrożonych, banki zawierają umowy restrukturyzacyjne i ugody cywilno-prawne oraz kontynuują ich szczegółowy monitoring. Szczegółowej ocenie powinna podlegać aktualna i prognozowana sytuacja ekonomiczno-finansowa kredytobiorcy, obecna i realna wartość zabezpieczeń oraz skutki finansowe, wynikające z zastosowania alternatywnych sposobów postępowania z wierzytelnościami. Uzgodnienie szczegółowych zasad restrukturyzacji następuje w drodze negocjacji pomiędzy kredytobiorcą a bankiem. Bank skłonny jest do sfinalizowania rozmów pod warunkiem, że plan działania kredytobiorcy umożliwi

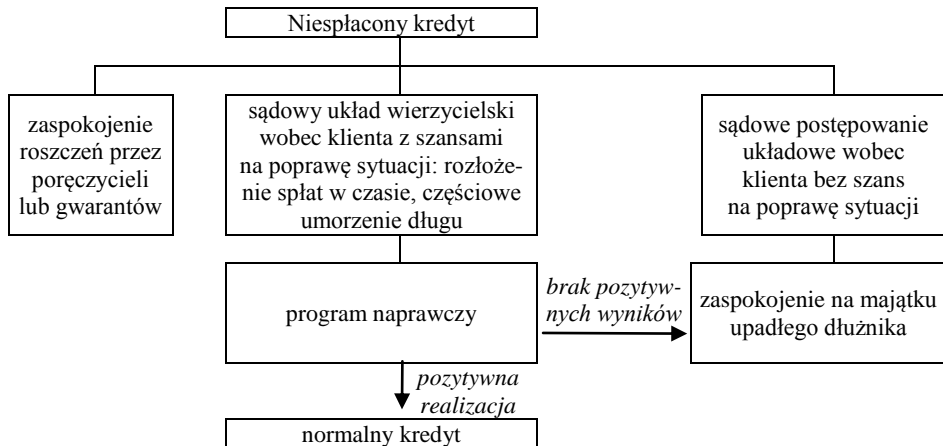
³¹ Ł. Wilkowicz, *Opcje detaliczne*, „Gazeta Bankowa” 2003 nr 24(7654).

³² *Jestem nowy – Vademecum wiedzy o bankowości*, red. E. Gostomski, Bankowy Ośrodek Doradztwa i Edukacji Sp. z o.o., Poznań 2009, s. 117.

³³ Z. Dobosiewicz, *Bankowość*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 271.

³⁴ Wynika to z założenia, że lepiej jest zrezygnować z części wierzytelności, by odzyskać resztę niż wszystko stracić. Umowa ta jest negocjowana co do wysokości umorzenia wierzytelności banku oraz zobowiązania dłużnika w sprawie sposobu i terminów spłaty pozostałej części kredytu. Takie działanie ma sens tylko wtedy, gdy z rozpoznania sytuacji wynika, że efekty dalszej działalności umożliwią spłatę reszty zadłużenia. Jeżeli ta przesłanka nie istnieje, to ugoda byłaby tylko odkładaniem w czasie decyzji o przymusowej egzekucji należności banku w zakresie możliwym ze względu na sytuację firmy i jej likwidację. Za M. Rajczyk, *Podstawy bankowości komercyjnej*, t. 2, Fundacja Banku Śląskiego, Bielsko-Biala 1997, s. 116–117.

spłatę jego zobowiązań, a spodziewane wpływy będą wyższe niż uzyskane w wyniku windykacji oraz zostaną zawieszona wszczęte postępowania egzekucyjne. Następnie zawiera się umowę restrukturyzacyjną, określającą wierzytelności, terminy i wysokości ich spłat, warunki finansowe.

Rysunek 2. Postępowanie z niesolidnymi dłużnikami

Źródło: opracowanie własne.

Restrukturyzacja wierzytelności sprowadza się najczęściej do:

- odroczenia terminów płatności (spłat kapitału i odsetek),
- zmniejszenia rat kapitałowych,
- obniżenia oprocentowania wierzytelności,
- nienaliczania odsetek w określonym czasie od całości lub części wierzytelności,
- okresowego kumulowania odsetek,
- częściowego umorzenia wierzytelności.

4. Skutki wypowiedzenia umowy kredytu

W wypadku niedotrzymania przez kredytobiorcę warunków udzielenia kredytu albo w razie utraty przez kredytobiorcę zdolności kredytowej, bank może obniżyć kwotę przyznanego kredytu albo wypowiedzieć umowę kredytu. Termin wypowiedzenia, o ile strony nie określą w umowie dłuższego, wynosi 30 dni, a w razie zagrożenia upadłością kredytobiorcy – 7 dni. Wypowiedzenie umowy kredytu z powodu utraty przez kredytobiorcę zdolności kredytowej lub zagrożenia jego upadłością nie może nastąpić, jeżeli bank zgodził się na realizację przez kredytobiorcę

programu naprawczego³⁵. Rozwiązanie umowy kredytowej ze skutkiem natychmiastowym następuje, gdy klient utracił zdolność kredytową lub gdy naruszył istotne warunki umowy kredytowej. Rozwiązanie to wymaga pisemnego powiadomienia stron umowy³⁶. Po upływie okresu wypowiedzenia umowy kredytu kredytobiorca jest obowiązany do niezwłocznego zwrotu wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami należnymi bankowi za okres korzystania z kredytu, o ile umowa kredytu nie stanowi inaczej. Jeżeli nastąpiło zgaszenie kredytu (spłata) lub podjęto decyzję o umorzeniu kredytu następuje zamknięcie rachunku kredytowego.

Podsumowanie

Banki starają się polubownie dojść do porozumienia z zadłużonym przedsiębiorcą. Koszty postępowania egzekucyjnego są bardzo wysokie, a procedury są czasochłonne. Czasami nie wystarcza środków pieniężnych na pokrycie należności bankowych (tj. nie tylko niewróconego kapitału, ale także odsetek umownych, od kredytu przeterminowanego i zaległych odsetek czy należnych bankowi prowizji i opłat za dodatkowe czynności). Ponadto bank stoi na niekorzystnej pozycji na liście wierzycieli przedsiębiorcy, gdyż zaspokajanie należności następuje według kolejności: koszty egzekucyjne, należności alimentacyjne, należności za pracę i renty, podatki, opłaty za użytkowanie wieczyste, należności z tytułu kredytów bankowych, należności zabezpieczone hipotecznie i zastawem, należności prowadzących egzekucję, inne należności. Negocjacje prowadzone z zadłużonym przedsiębiorstwem mogą natomiast doprowadzić do spłaty zadłużenia w pierwszej kolejności, bez dodatkowych kosztów procedur egzekucyjnych, przy realizacji programu naprawczego i spełnieniu dodatkowych warunków spłaty stawianych przez bank.

Podstawowym celem działania analityków kredytowych lub doradców klientów jest ograniczenie przyrostu portfela niespłaconych w terminie należności z tytułu kredytów i sald debetowych na rachunkach przez podejmowanie bezpośrednich (telefonicznych i osobistych) kontaktów z klientami, niezwłocznie po otrzymaniu sygnału od pracowników zespołu zajmującego się monitoringiem. System obserwacji kredytów w toku obsługi, czyli monitoring kredytowy oraz współpraca z analitykami przyczyniają się do zmniejszenia liczby i wartości spraw, w których klienci banku zalegają ze spłatą swoich zobowiązań, a w konsekwencji do spadku liczby oraz wartości spraw przekazywanych do windykacji.

IRREGULAR CREDITS OF SME AND VINDICATION PROCEDURES

Summary

At the beginning are presented problems of poor quality credits for micro-, small and medium-sized enterprises in recent years. It was pointed out that with the difficult economic and financial standing of SMEs worsened their capacity to regular payments of debts. Vindi-

³⁵ Ustawa z dnia 1 kwietnia 2004 roku o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw; DzU 2004, nr 91, poz. 870, art. 75 ust. 1–3.

³⁶ W. Otta, *Działalność kredytowa banku...*, s. 125.

ation activities of banks have contributed to lower share of SME credits portfolio in 2011. Then were characterized vindication and restructuring procedures of bank's charges from entrepreneurs.

Translated by Agnieszka Czajkowska